

<http://www.medlawcenter.com.ua/ru/publications/75.html> (дата звернення: 12.06.2023).

6. Вапсва Ю. Щодо кримінальної відповідальності за лікарську помилку. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез доп. міжнар. науково-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС, м. Харків, 2 черв. 2023 р. Харків, 2019. С. 45–47.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-35>

Кувшинов О. Д.,

аспірант

*Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ*

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Науково-технічний прогрес та фактична цифровізація суспільних відносин зумовлюють появу нових форм та способів протиправної діяльності з використанням нових технологій, електронних комунікацій та інших досягнень прогресу. Органам правопорядку у всіх цивілізованих країнах вже недостатньо тільки юридичних та базових технічних знань для ефективного розкриття та розслідування злочинів, тому все більшої актуальності набуває питання більш детальної правової регламентації участі спеціаліста у кримінальному провадженні.

Так, у відповідності до нової редакції ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [1].

Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування

кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України (ч. 2 ст. 71 КПК України) [1].

Крім того, участь спеціаліста є необхідною для фіксації (процесуального оформлення) доказів в електронній формі. Так, згідно із ч. 4 ст. 99 КПК України, дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал), а також копії інформації, у тому числі комп'ютерних даних, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа.

В той же час, у даній сфері суспільних відносин залишається значна частина невирішених питань, зокрема, щодо доказового значення перевірок та досліджень, які виконані спеціалістом у кримінальному провадженні; перевантаження системи експертних установ Міністерства юстиції України, що актуалізує проблему правової регламентації надання спеціалістом висновків з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування злочинів тощо.

Отже, з метою удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства важливим є дослідження позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання та юридичної практики участі спеціаліста у кримінальному провадженні.

М. Скрипник справедливо зазначає, що успішний розгляд та вирішення певних питань при судовому провадженні в умовах стрімкого розвитку науки та техніки потребує застосування та використання спеціальних знань, що сприяє ухваленню справедливих та обґрунтованих судових рішень [2].

Водночас, у багатьох зарубіжних країнах фактично відсутня різниця між поняттями експерта та спеціаліста.

Так, М. Скрипник за результатами аналізу світового досвіду судово-експертної діяльності встановила, що правовий статус експерта у різних правових системах світу регламентується по-різному. У різних країнах статус експерта може варіюватись від категорії «свідок», «специфічний свідок» до «суддя фактів», «науковий суддя». У США, наприклад, прийняте поняття «expert witness» – «експерт-свідок», яке передбачено Федеральними правилами про докази (The Federal Rules of Evidence – FRE). Тобто «expert witness» – свідок, який виступає як експерт і чия думка приймається судом як доказ. Докази «expert witness» можуть спростовуватись доказами інших «expert witness» чи іншими показаннями та фактами [2].

Таким чином, в США свідок, який виступає як експерт і чия думка приймається судом як доказ («expert witness») фактично є аналогом спеціаліста в національній юридичній практиці.

В польському законодавстві взагалі відсутнє визначення поняття «експерт» чи «судова експертиза». В Польщі експерт умовно прирівнюється до «зовнішнього засобу фахових знань», до якого звертаються суд чи прокурор у разі необхідності для прийняття правильного рішення. В Польщі існує чотири основні концепції, що вказують на статус експерта (спеціаліста) у кримінальному провадженні: концепція «наукового судді»; концепція «судовий експерт – помічник суду»; концепція «судовий експерт – свідок»; концепція «судовий експерт – самостійний учасник судочинства».

У Швеції окремі експерти (економісти, фахівці в галузі податків) мають широку компетенцію (участь у складі суду, який розглядає кримінальну справу), що дає підстави називати їх «судьями фактів». Це запроваджено з метою економії часу суду на вивчення та оцінку обставин справи [2].

На увагу заслуговує також досвід пострадянських держав у сфері правової регламентації участі спеціаліста у кримінальному провадженні.

Так, у відповідності до ст. 87.1 КПК Республіки Молдова від 14 березня 2003 р. спеціалістом є особа, яка особисто не зацікавлена в результаті кримінальної справи, викликана до суду для участі у провадженні процесуальної дії у випадках, передбачених цим кодексом. Вимога органу кримінального переслідування або судової інстанції про виклик до суду спеціаліста є обов'язковою для керівника підприємства, установи чи організації, де працює спеціаліст. Згідно з ч. 2 вказаної статті спеціаліст повинен мати достатні знання і спеціальні навички для надання необхідного сприяння органу кримінального переслідування або судової інстанції. Думка спеціаліста не підміняє висновок експерта. Відповідно до ст. 87.3 КПК спеціаліст не може призначатися або іншим чином залучатися до провадження по кримінальній справі як спеціаліст з юридичних питань. Відповідно до ст. 93 КПК поряд із висновком експерта доказами є науково-технічні і судово-медичні висновки [3, с. 115].

Згідно зі ст. 80 КПК Республіки Казахстан від 4 липня 2014 р. як спеціаліст для участі у провадженні у кримінальній справі може бути залучена не зацікавлена у справі особа, яка має спеціальні знання, необхідні для надання сприяння у збиранні, дослідженні та оцінці доказів шляхом роз'яснення учасникам кримінального процесу питань, що входять до її спеціальної компетенції, а також застосування науково-технічних засобів. Спеціалістами є також педагог, психолог,

які приймають участь у слідчих та інших процесуальних діях за участю неповнолітнього, а також лікар, який приймає участь у слідчих та інших процесуальних діях, крім випадків призначення його експертом. Як спеціаліст для проведення дослідження та надання висновку може бути залучений співробітник уповноваженого підрозділу правоохоронного або спеціального державного органу Республіки Казахстан [4].

А. Михайлов зазначає, що у КПК Азербайджанської Республіки, прийнятому 14 липня 2000 р., норми, пов'язані з інститутом спеціаліста і порядку застосування спеціальних знань у кримінальному процесі, отримали нову форму і зміст (раніше основним призначенням спеціаліста було надання сприяння слідчому у виявленні, встановленні та вилученні доказів).

В чинному кримінально-процесуальному законодавстві Азербайджану передбачено умови, необхідні для більш активного залучення спеціалістів при кримінальному судочинстві: в ст. 96.4.5, 236.5, 237, 238, 244, 251, 260, 262 КПК Азербайджану закріплено положення, що відкривають можливість для участі спеціаліста в проведенні всіх слідчих дій: проведення огляду, ексгумація трупа, особистий огляд, обшук і виїмка, накладення арешту на особисте майно, перевірка показань на місці, слідчий експеримент та інші слідчі дії.

Крім того, А. Михайлов зазначає, що у відповідь на виклики ХХІ ст. в КПК Азербайджану розширено коло обставин, які роблять участь спеціаліста необхідною. Процесуальним законодавством передбачено участь спеціаліста у сфері комп'ютерних технологій під час копіювання інформації з електронних носіїв, які виступають речовими доказами, а також в ході обшуку і виїмки, вилучення електронних носіїв інформації та копіювання інформації з електронних носіїв. Відповідно до ст. 96.4.5 КПК з метою надання допомоги особі, яка провадить слідчі чи інші процесуальні дії, використовуючи свої вміння і знання, спеціаліст зобов'язаний пояснювати особі, органу, що здійснює кримінальний процес, сторонам кримінального процесу, які беруть участь у судовому засіданні, пов'язані з його професією питання і дії, для виявлення, закріплення і вилучення документів і речей, використання технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідження матеріалів справи, постановки питань перед експертом. Згідно зі ст. 96.6.3 КПК спеціаліст як учасник процесу отримав право привертати увагу учасників кримінального процесу на виявлення, закріплення і вилучення документів і речей, використання технічних засобів і комп'ютерних програм, дослідження матеріалів справи, постановку питань перед експертом, а також на зміст питань, що стосуються його професії. Крім того, реалізуючи принцип змагальності

і рівноправності сторін у кримінальному судочинстві, законодавець надав захиснику право отримати висновок експерта і дізнатися думку спеціаліста на основі договору.

Такі зміни в кримінально-процесуальному законодавстві, пов'язані з процесуальним статусом спеціаліста, на думку А. Михайлова, є дуже важливими. Усе це впливає з потреб судово-слідчої практики і значно розширює межі використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві [3, с. 115].

Враховуючи проаналізований зарубіжний досвід участі спеціаліста у кримінальному провадженні та враховуючи суттєву завантаженість експертних установ, з метою підвищення ефективності та дотримання розумних строків досудового розслідування в національній юридичній практиці, доцільно поширити повноваження спеціаліста надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, на досудове розслідування всіх кримінальних правопорушень (внести відповідні зміни до КПК України). Реалізація такої пропозиції не призведе до звуження прав і свобод людини, адже особа, якій вручається повідомлення про підозру, матиме право не погодитись із висновком спеціаліста та протягом сорока восьми годин звернутися до дізнавача, слідчого або прокурора з клопотанням про проведення експертизи.

Таким чином, за наявності згоди особи із висновком спеціаліста, буде значно зекономлено час досудового розслідування. Крім того, у разі засудження особи, на останню не будуть покладені витрати на проведення судової експертизи.

Перспектива подальшого дослідження даної теми обумовлена необхідністю аналізу та узагальнення досвіду участі спеціаліста у кримінальному провадженні в інших зарубіжних державах з метою формулювання пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та юридичної практики.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

2. Скрипник М. Світовий досвід у судово-експертній діяльності. Експертно-дослідна служба України. URL: <https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertnij-diyalnosti/> (дата звернення: 25.03.2023).

3. Михайлов Анар Сахраб огли. Процесуальний статус спеціаліста, залученого для участі в кримінальному процесі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 113–117.

4. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 4 липня 2014 р. № 231-V ЗРК. Інформаційно-правова система нормативних правових актів Республіки Казахстан. Дата оновлення: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231> (дата звернення: 27.03.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-36>

Маршалек К. О.,
аспірант кафедри публічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

**ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ
НА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ
ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ,
ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ**

Вплив соціальних умов життя та їхніх суперечностей на характер морального формування людини є визначальним, а отже, саме тут слід шукати детермінанти злочинності загалом і людей похилого віку зокрема. Кримінологічна детермінація є різновидом соціальної детермінації. Процес прийняття рішення включає в себе причини, умови та кореляти. Пропонуємо поділити детермінанти злочинності серед осіб похилого віку на групи

1. Фактори, що формують злочинність серед людей похилого віку (наприклад, сім'я, найближче оточення, негативний вплив засобів масової інформації, недоліки шкільного та домашнього виховання)

2. Умови, що полегшують вчинення злочину (недоліки в організації, які допомагають тим, хто вже сформував антисоціальну орієнтацію, «технічно» реалізувати свої злочинні наміри)

3. Обставини, що мають значення для поведінки жертв злочинів. На формування особи впливає весь комплекс відносин, в які вона вступає з іншими людьми. Розглянемо окремі фактори що впливають на вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, що вчиняються особами похилого віку.

СТАТЬ

Розглянемо окремі фактори що впливають на вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, що вчиняються особами похилого віку.